

Če pri nalogi, ki se je lotiš, ne čutiš vznemirjenja, strasti, težka dosežeš dober rezultat

Intervju z Darjo Matjašec

Zasnova in priprava pogovora: skupina Ženske v arhitekturi, ZAPS

Darja Matjašec (1970) je diplomirala na Oddelku za krajinsko arhitekturo ljubljanske Biotehniške fakultete. Petnajst let je delovala na oddelku za krajinsko arhitekturo na Ljubljanskem urbanističnem zavodu, v zadnjih letih kot vodja oddelka. V praksi je izdelovala naloge s področij strateškega prostorskega planiranja, urbanističnega načrtovanja in krajinskoarhitekturnega oblikovanja. Od leta 2012 je redno zaposlena na Biotehniški fakulteti, na Oddelku za krajinsko arhitekturo, kot docentka za umetniško področje krajinskega oblikovanja. Predava, vodi studia za krajinsko načrtovanje na prvi in drugi stopnji študija ter izbirni predmet Upravljanje mestnega odprtega prostora. Uspešno mentorira študente na mednarodnih krajinskoarhitekturnih, urbanističnih in arhitekturnih študentskih natečajih. Več kot deset let je bila aktivna pri Zbornici za arhitekturo in prostor Slovenije, kjer je delovala v več vlogah: kot članica upravnega odbora, komisarka za natečaje in članica skupščine. Delovala je kot predsednica Urbanističnega sveta občine Škofja Loka, je članica Društva krajinskih arhitektov Slovenije ter Društva urbanistov in prostorskih planerjev Slovenije. Na javnih natečajih je prejela že številne nagrade in priznanja, nominirana je bila tudi za Plečnikovo odličje, Fabianijevo nagrado in evropsko urbanistično nagrado ECTP. Leta 2019 je skupaj z Nejcem Florjancem ustanovila Kolektiv Tektonika, ki se ukvarja s krajinskoarhitekturno prakso in urbanizmom.

© Nataša Juhnov

»Trudimo se delovati kolektivno, ne hierarhično. Zato beseda »kolektiv« v našem imenu ni naključna. To je v delovanju (krajinsko)arhitekturne stroke redko. Gradimo na medsebojnem zaupanju, dobrih odnosih, spoštovanju in sprejemanju različnosti.«

Trenutno ste poklicno razpeti med dve organizaciji.

Redno sem zaposlena na Oddelku za krajinsko arhitekturo na Biotehniški fakulteti, kjer sem nosilka dveh studiev, v tretjem letniku prve stopnje in v drugem letniku druge stopnje, vsako leto pa izvajam tudi izbirni predmet Upravljanje mestnega odprtega prostora, kjer svoje znanje s študenti pomembno delita tudi dr. Maja Simoneti in Marko Fatur.

Sem tudi soustanoviteljica Kolektiva Tektonika, v katerem delujemo krajinski arhitekti. Ukvarjamo se z načrtovanjem odprtega prostora in urbanizmom ter v načrtovalsko prakso vnašamo sodobne pristope in rešitve. V kolektivu delujem z Nejcem Florjancem in mlajšimi kolegicami, ki so se vrnile iz tujine, s Katjo Mali, Pio Kante, Manco Jereb in Filipo Valenčič.

Kakšna je dinamika dela v vaši organizaciji?

Trudimo se delovati kolektivno, ne hierarhično. Zato beseda »kolektiv« v našem imenu ni naključna. To je v delovanju (krajinsko)arhitekturne stroke redko. Gradimo na medsebojnem zaupanju, dobrih odnosih, spoštovanju in sprejemanju različnosti. Eden izmed naših ciljev je, da tudi mlajši del ekipe naredi strokovne izpite. Projekte že zdaj vodijo precej samostojno, cilj je, da zanje tudi odgovarjajo. Čeprav se sliši nenavadno, je tudi to del kolektivnosti. Skupaj preizprašujemo strokovne rešitve, možnosti, veliko se ukvarjamo z načrtovalskim procesom, skušamo najti lastno raziskovalno pot in pri tem poiskati odgovor na to, kako v dani situaciji priti do najboljših rešitev. Cilj je tudi, da kolektivnost uvedemo tudi pri upravljanju podjetja. Tega se ne da narediti čez noč, podjetje obstaja šele dobri dve leti.

Posebej bi poudarila tudi to, da težimo k temu, da se ne dela več kot osem ur na dan, kar je v (krajinsko)arhitekturnih praksah pri nas redkost. Verjamemo, da kakovost zasebnega življenja in preživljanja prostega časa pomembno vpliva tudi na zadovoljstvo pri delu. Poskrbimo tudi za to, da kakšen dan, dva preživimo skupaj na strokovni ekskurziji, kjer se imamo lepo.

© Sašo Kočevar

Park na Podnu, Škofja Loka; avtorica: Darja Matjašec

Ko sodelujemo na kakem natečaju, se pred oddajo ideja o delovnem urniku seveda poruši, vendar si potem za kakšen dan, dva oddahnemo. Vsak se tudi sam sprosti odloča, ali bo delal v pisarni ali od doma. Pri tem si povsem zaupamo in nihče nikogar ne nadzoruje. Z epidemijo je prišla tudi uporaba Zooma, kar izjemno olajšuje naše delo, saj smo praviloma vedno na različnih koncih, čeprav je naša baza na Križevniški.

Kakšna je dinamika odnosov v podjetju?

Kot sem omenila, znotraj Kolektiva Tektonika delujemo kot ekipa. Imamo tudi stalne zunanje sodelavce. To so krajinski arhitekti in drugi strokovnjaki (gradbeniki, prometniki itd.); imamo pa tudi mnogo prijateljev med arhitekti. Na splošno sicer odnosi med arhitekti in krajinskimi arhitekti niso preveč dobri. Kot da ne govorimo istega jezika, oz. še natančneje, kot da nimamo pred sabo istega cilja: kako s svojim znanjem odgovarjati na potrebe sodobne družbe in okolja. *A obstajajo arhitekti, s katerimi res izjemno dobro sodelujemo. To so arhitekti, ki so se skozi svoje delo opolnomočili in sodelovanje z nami v času spremenjene doktrine načrtovanja mest in odgovora na podnebne spremembe vidijo kot nujo ali pa v sodelovanju s krajinskimi arhitekti vidijo dodano vrednost.* Sodelujemo pa tudi z nekaj mlajšimi arhitekti. Teh je manj, a so zelo odprtih nazorov, praviloma z izkušnjami iz tujine.

Z naročniki se trudimo vzdrževati profesionalni odnos. Ta je na splošno sicer na nizki ravni. Prav tako so pričakovanja naročnikov, ki so praviloma javni, izjemno nizka. Zato se nam zdi, da je ta standard treba nenehno dvigovati in naročnikom pri tem pomagati. Naročniki so v glavnem občine, kjer so strokovne službe, ki delujejo na področju urejanja prostora, praviloma v primežu politike, ki jo vodijo moški, in odločitev, ki temeljijo na njej, zato razumemo, da je predstavnikom, ali bolje, predstavnicam naročnika težko in jim je treba pri tem pomagati s kakovostnimi in strokovno dobro utemeljenimi rešitvami.

S kakšnimi vrstami projektov se ukvarjate?

Najraje sodelujemo na natečajih, tam se res počutimo najbolj svobodne in ustvarjalne. Vendar se od natečajev ne da preživeti in frustracije so ob nizkih pričakovanih in standardih ali celo ignoranci glede kakovosti odprtega prostora, pri kateri v zadnjih letih zelo asistira tudi ZAPS, res velike. Trenutno se ukvarjamo z za krajinske arhitekture res lepo nalogo, preurejamo večji mestni gozd na hribu, kjer različne interesne skupine izvajajo svoje aktivnosti. Poleg vsega je bilo območje nekoč pod vojsko in je na njem več zanimivih objektov. K sodelovanju smo povabili mlajše arhitekture, biro Svet vmes, in upamo na res lep rezultat v prostoru. Že nekaj časa načrtujemo prenovu parka na Bledu, ukvarjamo se s prenovo odprtega prostora večjega stanovanjskega blokovskega naselja, ki ga je izvorno zasnoval arhitekt Novak, skupaj z birojem Sadar + Vuga načrtujemo prenovu večjega kompleksa

»Prihodnost arhitekture mora slediti družbenim spremembam in večji socialni pravičnosti ter ne sme biti eden izmed razlogov za slabšanje stanja okolja in uničevanje kulturne krajine.«

v središču Ljubljane, pripravljamo več manjših projektov in odprtih imamo več gradbišč po državi. Spremljamo pa tudi, kako naše rešitve v prostoru živijo. Pri tem ugotavljamo, da imamo v Sloveniji res velike težave z upravljanjem odprtega prostora in njegovim vzdrževanjem. V Murski Soboti so na primer na podlagi naše zmagovalne rešitve (pripravili smo jo skupaj s studiem abiro) prenovili mestno središče, niso pa z glavne mestne ulice umaknili mirujočega prometa, niso regulirali gostinskih vrtov, in čeprav nam je uspelo mestno središče ubraniti pred komercialnim oglaševanjem, zdaj tam oglašujejo vse drugo. Slovenska ulica je tako kljub prenovi zasičena z avtomobili in razstavnimi panoji, ne razvije pa se dovolj programa, ki bi privabljal ljudi. Razvili smo tudi metodologijo regulacije oglaševanja na prostem. Regulacijo oglaševanja smo izdelali za dve občini in to si zelo želimo narediti tudi za druge občine v državi. Skratka, poleg oblikovanja odprtega prostora nas zelo zanimajo tudi različne študije, ki pomagajo občanom pri upravljanju odprtega javnega prostora in dvigujejo njegovo kakovost.

Kako pojmuje ustvarjalnost, kaj je vaš navdih?

Ustvarjalnost je pri našem delu nujna. Je pa to nekaj, kar si je pri posameznih vrstah projektov treba tudi izboriti, ali pa si preprosto vzeti čas zanjo in jo vračunati v projekt. Že ko sem delala na LUZ-u, sem sklenila, da bo vsaka naloga tudi ustvarjalni izziv. In od takrat je vse lažje in sem pri delu res začela uživati. Naš navdih bodo vedno narava in njeni procesi ter zavedanje spremenljivosti sveta okoli nas. V tem se razlikujemo od arhitektov.

Kakšna bo prihodnost arhitekture?

Prihodnost arhitekture mora slediti družbenim spremembam in večji socialni pravičnosti ter ne sme biti eden izmed razlogov za slabšanje stanja okolja in uničevanje kulturne krajine. Vedno več preizpraševanja moramo nameniti izboljševanju kakovosti obstoječega prostora in prenovi. Novogradnje, ki niso neposredno povezane s socialno pravičnostjo, bi morale postati zgodovina. Zgodovina mora postati tudi površna uporaba termina »zeleno«. To je kompleksna tema in z njo se moramo ukvarjati za to izobraženi strokovnjaki. Preprosto ni dovolj, da politična stranka ali župan v svoj predvolilni program napišeta, da se bosta zavzemala za zeleni razvoj.

Kateri so po vašem mnenju največji izzivi oziroma težave krajinskoarhitekturnega poklica?

V tem kontekstu v stroki vedno iščem rezerve. Izziv je, kako te rezerve izbežati na plano. Za nespoštovanje dela in neprepoznavnost vloge krajinskih arhitektov/arhitektk smo krivi sami. Preslabo se cenimo in premalo se pogovarjamo med sabo. Ni samoumevno, da bodo arhitekti sami od sebe prepoznali naše delo in njegove koristi, za to si moramo bolj prizadevati. Nenehno se moramo izobraževati, saj se časi spreminjajo, in nenehno moramo dvigovati standard svojih storitev. To so naši največji izzivi.

Krekov Trg, Celje; avtorji: Darja Matjašec, Sergej Hiti, Klara Sulič (LUZ, d. d.)

© Luka Vidic

© Miran Kambič

Krekov Trg, Celje; avtorji: Darja Matjašec, Sergej Hiti, Klara Sulič (LUZ, d. d.)

Kakšna je vloga žensk v (krajinski) arhitekturi?

V krajinskoarhitekturnem poklicu v naši državi zelo prevladujejo ženske, lahko bi govorili o feminizaciji našega poklica. Vendar ni tako povsod po svetu. V veliko državah izvajajo raziskave o vlogi žensk v krajinski arhitekturi. V ZDA je na primer v raziskavi, ki jo je izvedlo ameriško združenje krajinskih arhitektov ASLA, le slabih 8 % vprašanih odgovorilo, da so ženske in moški pri delu obravnavani enako. Nekateri anketiranci so poudarili, da se za ženske domneva, da so bolj predane družinskim kot poklicnim obveznostim, zato redkeje napredujejo. Izrazili so celo, da je moški napredujejo zaradi potenciala, ženske pa zaradi izkušenj. Pri tem igrajo veliko vlogo stereotipi, ki skupaj s socialnim, kulturnim in ekonomskim ozadjem pomembno prispevajo k neenakosti na delovnem mestu.

S problemom feminizacije našega poklica se pri nas nihče zares ne ukvarja. Pa bi se morali. Feminizacija poklica praviloma pomeni, da poklic uživa manjši družbeni ugled (pomislimo samo na zdravstvo in medicinske sestre ter na vzgojo in izobraževanje oziroma vzgojiteljice/učiteljice). Manjši družbeni ugled je lahko vzrok za finančno slabše ovrednoteno delo in za to, da se v poklicu vedno bolj uveljavlja prekarnost.

Kaj vam v poklicu prinaša zadoščenje?

Sama sicer nimam želje po dokazovanju lastne vrednosti, ne pred samo sabo in ne v širši javnosti. Ne vlagam kandidatur za nagrade, v našem kolektivu nam niti še ni uspelo vzpostaviti spletne strani, kjer bi postavili na ogled naša dela. Sama sem sicer mišljenja, da naj o kakovosti našega dela govorijo naše rešitve. Skozi svoje delo sem se sicer že zdavnaj opolnomočila, saj v stroki delujem več kot dvajset let.

Doseganje cen v našem poklicu je posebna zgodba. O tem bi se morali pogovarjati posebej. Cene so absolutno prenizke, saj so, kot sem že omenila, nizka tudi pričakovanja naročnikov (ali pa arhitektov, saj so tudi oni velikokrat naši naročniki), pa tudi sami si med sabo precej delamo nelojalno konkurenco. Slednje velja tako za arhitekturno kot za krajinskoarhitekturno stroko. Če izpostavim samo dejstvo z enega izmed zadnjih natečajev: na njih se natečajne rešitve izbirajo glede na kakovost, ne pa tudi ceno projektiranja, saj ima naročnik po ZJN pravico do pogajanja s prvonagrajenim avtorjem. To pomeni, da ponujena cena projektiranja pri izbiri najboljše natečajne rešitve ne igra vloge in da jo bo naročnik na pogajanjih praviloma znižal. Glede na omenjeni dejstvi bi vsak razumen človek pričakoval, da bodo pri postavljanju cene projektiranja natečajniki poenoteni. Ampak ne, najvišja ponujena cena je bila 627 tisoč evrov, najnižja pa 288 tisoč evrov. Razlika je enormna (količnik 2,2). Sprašujem se, kaj so pri tem mislili avtorji, ki so ponudili tako nizko ceno, in ali se zavedajo, kako nepopravljivo škodo s tem delajo stroki, prostoru in družbi. To se dogaja že vrsto let in

tega nihče ne problematizira, niti ZAPS. Natečaji so tisti, ki dvigujejo standard kakovosti našega dela v stroki, in morali bi pomembno vplivati tudi na ureditev naših cen na trgu.

Kaj vam pomeni poklic, ki ga opravljate?

Sama kar precej živim za svoj poklic. Krajinski arhitekti ne moremo iz svoje kože niti v svojem zasebnem življenju. Ves čas si obremenjen s prostorom, ki te obdaja. Doma, na fakulteti, v biroju, na potovanjih ... Namenoma sem uporabila besedo obremenjen, saj je pri nas stanje prostora res slabo. Kot da odločevalci ne vidijo pozitivnih učinkov ustreznega urejanja prostora. Krajinski arhitekti prostor in arhitekturo doživljamo na vsakem koraku, na nezavedni ravni. Ves čas imamo v glavi podobe, kako bi prostor lahko deloval, če bi bilo v njem več reda in skladnosti. Najprej opazimo tisto, kar nas zmoti. Ko nam to uspe odmisлити, vidimo v prostoru lepoto.

Ste kdaj razmišljali, da bi svoj poklic opustili?

Nikoli nisem zares razmišljala o tem, da ne bi delovala kot krajinska arhitektka. Možnosti za delovanje na polju krajinske arhitekture so resnično velike, morda se tega premalo zavedamo in v času študija temu namenjamo premalo pozornosti.

Imate nasvet za mlada dekleta, ki šele vstopajo v svet arhitekturnega poklica?

Da: da je treba v sebi odkriti strast do opravljanja poklica krajinskega arhitekta. Če pri vsaki nalogi, ki se je lotiš, ne čutiš vznemirjenja, strasti, le stežka dosežeš dober rezultat. To strast moraš znati prenesti tudi na sodelavce in naročnike. Tega me je naučila dr. Maja Simoneti, ko sem kot mlada krajinska arhitektka delala z njo na LUZ-u. Ni mi tega neposredno povedala, mi je pa to s svojim načinom dela pokazala. Sama poskušam te občutke prenesti tudi na študente, še posebej v zadnjem letu študija, v studiu, kjer se lotevamo mednarodnih študentskih natečajev. In ko dosežemo lep rezultat, jih še posebej pobaram v zvezi z zavedanjem občutkov strasti in sreče, ki jih takrat prevevajo, in jih spomnim, da lahko to dosežejo z vsako nalogo in da si je za to vredno prizadevati ter dati vse od sebe. Sicer ne izpostavljam tega posebej glede na spol, ampak študente in študentke obravnavam enakovredno.

»Natečaji so tisti, ki dvigujejo standard kakovosti našega dela v stroki, in morali bi pomembno vplivati tudi na ureditev naših cen na trgu.«

© Miran Kambič

© Miran Kambič

Trubarjev drevored, Murska Sobota; avtorji: Matej Blenkuš, Darja Matjašec, Nejc Florjanc, Primož Žitnik in drugi.

Prenova Trga zmage, Murska Sobota; avtorji: Matej Blenkuš, Darja Matjašec, Nejc Florjanc, Primož Žitnik in drugi.

Kakšno podporo bi morala stroka po vašem mnenju na začetku poklicne poti (in kasneje) ponuditi ženskam?

Zelo pomembno se mi zdi, da se z različnimi aktivnostmi ustvarja zavedanje, da so (še posebej v nekaterih segmentih poklicnega delovanja) zelo deprivilegirane ženske v svobodnih poklicih. To se lahko uredi z neposrednim ciljem, da se na primer ženskam v svobodnem poklicu na porodniški ali na bolniški omogoči dostojno finančno nadomestilo in da se spremeni stanovanjska politika. Ne samo za mlade družine, ampak tudi za tiste brez otrok in tudi za samske. Kot da pri nas nihče ne pomisli, koliko samskih žensk je izjemno ranljivih, ko plačujejo najemnine za stanovanja, odplačujejo stanovanjske kredite ali pa morajo preživeti z majhnimi pokojninami.

Ali obstaja potreba po spodbudah, kot so posebne nagrade za ženske?

Žal živimo v času, ko prevladujejo kapital in beli moški in ko se zlahka širijo informacije, ki družbeno niso sprejemljive. Pred kratkim sem na primer pri nas zasledila intervju o nekem gibanju znotraj katoliške cerkve, ki se zavzema za takšno vlogo ženske, da naj bi bila ta doma za štedilnikom in naj bi rojevala otroke. To so v današnjem času družbeno nesprejemljive ideje, ki bi jih morali glasno obsoditi. Zato je delovanje sekcije »Ženske v arhitekturi« pomembno, in dobro bi bilo, da bi obstajale spodbude, kot so posebne nagrade za ženske v našem poklicu.

Lahko z nami delite kakšno zanimivo anekdoto, povezano z arhitekturno stroko, iz svojega poklicnega ali zasebnega življenja?

Ko me je poklical kolega dr. Gazvoda in me vprašal, ali bi me zanimalo delo na fakulteti. Najprej mu nisem verjela, saj sem imela takrat že petnajst let resno službo drugje in ravno dobro sem dosegla vse, kar se je dalo doseči. Redko se zgodi, da kdo iz prakse presedla v akademske kroge, in nikoli do takrat nisem pomislila na menjavo službe. Bila sem vodja oddelka za krajinsko arhitekturo na LUZ-u, z individualno pogodbo z vsemi mogočimi bonitetami, za 20 % sem bila dopolnilno zaposlena še na razvojni agenciji, na ZAPS sem vodila javne arhitekturne natečaje in bila sem predsednica Urbanističnega sveta občine Škofja Loka. Zdelo se mi je, da bolje v tistem trenutku ni moglo biti. Stvari so tekle, okrog sebe sem imela res dobre delovne ekipe in krasne ljudi, ki jih še vedno pogrešam. Ampak kolega je resno mislil. Bil je petek. V ponedeljek zjutraj sem ga poklicala in sprejela ponudbo. To pomeni, da sem sprejela službo z veliko nižjo plačo in prekinito vse preostale, dodatne delovne obveznosti. Ne vem, ali je to anekdota, ji je pa najbližje, in zdi se mi pomembno izpostaviti in se zavedati, da je dobro kdaj stopiti tudi iz cone lastnega udobja.

Takrat me je sicer precej skrbelo, saj si nisem prav dobro predstavljala, kaj pomeni delati s študenti. Spraševala sem se, ali bom temu kos. Prvega leta se ne spominjam rada, imela sem tremo pred študenti. Učila sem se od njih. Na fakulteti nisem začela delati kot asistentka, ampak sem takoj pričela učiti. Ne vem, zakaj so me takrat študenti izbrali za najboljšo pedagoginjo. Najbrž za spodbudo. Kmalu smo pričeli pobirati mednarodne študentske nagrade, v čemer se praviloma uvrščamo ob bok najboljšim fakultetam na svetu. Skoraj vsako leto dobimo nagrado v konkurenci krajinsko-arhitekturnih, arhitekturnih in urbanističnih fakultet, in velikokrat ne samo ene. In to je očitno znak, da delamo dobro in da je bila moja odločitev za delo na fakulteti prava. Leta 2017 smo med drugim s študenti sodelovali na mednarodnem študentskem urbanističnem natečaju v brazilskem Sao Paulu. Naloga je bila težka, ukvarjali smo se s prestrukturiranjem območja, veliko večjega od ljubljanskega BTC-ja. Vključevalo je ogromno živilsko tržnico, kjer so pretovarjali ogromne količine sadja in zelenjave, ter različne druge programe (stanovanja, zametke favel ipd.), označevali pa so ga veliki okoljski in družbeni problemi. Oddali smo štiri različne rešitve s popolnoma različnimi koncepti. Ker smo pred tem sodelovali na podobnem natečaju v kitajskem Šenženu, kamor je prispelo skoraj 600 rešitev (uvrščeni smo bili med 12 finalistov), sem študentom na koncu poskušala zbiti pričakovanja, da ob objavi rezultatov ne bi bili preveč razočarani. Nato so tri skupine študentov prejele sporočilo, da so uvrščene med 12 finalistov. Bila sem prepričana, da je prišlo do napake, zato smo najprej pri razpisovalcu previdno preverili, ali se niso zmotili. Šele ko so nam sporočili, da so se zares tri naše ekipe uvrstile med finaliste, smo se pričeli veseliti. Vse te nagrade so nam tudi omogočile potovanja v daljne dežele, kar je bila za študente neprecenljiva izkušnja. Tudi v zadnjih letih smo kljub pandemiji in šolanju na daljavo prejeli nagrade, potovati pa nismo mogli. Najbolj mi je žal, da so bili študenti oropani te izkušnje.

»Kmalu smo pričeli pobirati mednarodne študentske nagrade, v čemer se praviloma uvrščamo ob bok najboljšim fakultetam na svetu.«